

Roma Bončkutė

Klaipėdos universitetas

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius

Mokslinė konferencija „... ir kraštą ... vadino valstybe“

XVIII Jurgio Lebedžio skaitymai, skirti jubiliejiniais Simono Daukanto (1793–1864) metams ir Lietuvos valstybės atkūrimo 100 metų jubiliejui

Vidos Girininkienės pastangų ir užsispyrimo dėka politikai ir valdininkai *volens nolens* pasidavė ir 2018-uosius paskelbė Simono Daukanto metais. Todėl šiais metais, ypač spalio ir lapkričio mėnesiais, vyko nemažai šiam istorikui skirtų renginių, kuriuose atradimais, nuomonėmis, abejonėmis dalijosi mokslininkai, mokytojai ar tiesiog šviesuoliai.

2018-ųjų Daukanto jubiliejinių metų paskelbimo iniciatorė Girininkienė 2017 m. pabaigoje išleido istorikui skirtą kalendorių-knygą *Simonui Daukantui 225 (1793–1864)*¹. Ji rašė, kokios abejonės ją lankė rengiantis ieškoti lėšų kalendoriaus leidimui ir galvojant apie būtinybę 2018-uosius skelbti jubiliejiniais metais:

Kalendorius jau parengtas. Tačiau vėlgi abejonės. Lituaniškos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija lėšų neskyrė. Kas išleis? Kur gauti pinigų? Kam to reikia? Kas skaitys? Kuo pabelsti Seiman, kad 2018-uosius nutartų pavadinti Simono Daukanto metais? Juk 225-eri tai ne 114. Klausimai kaip plaktukai naktimis barbena į smegenis, o paryčiais apsvaigę šlaistosi gatvėmis. Ir nežinai, kur pasukti. Juk iš S. Daukanto aikštės ne tik Svyrlaukio, bet ir Kalvių nesimato².

Nors buvo abejota, pavyko abu darbus sėkmingai atlikti, o šiais metais Girininkienė dar parengė kilnojamąją penkių stendų parodą „Simonas Daukantas: laikas ir asmenybė“, pirmiausia pristatytą visuomenei spalio 12 d. Lietuvos Respublikos Seime, kur vyko ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bei Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos organizuota konferencija „Mūsų mokytojai – Daukantas ir Vy-dūnas“. Konferencijoje apie Daukantą buvo perskaityti šeši pranešimai³.

1 Girininkienė 2017a.

2 Girininkienė 2017b.

3 Konferencijos programą žr.: <https://www.upc.smm.lt/naujienos/lituanistai/konferencija2018.php>.

Tarptautinė konferencija „Istorikas-rašytojas: istorinio ir literatūrinio naratyvų sankirtos“ vyko 2018 m. spalio 4–5 d. Kaune, Vytauto Didžiojo universitete (surengė Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos ir Lituanistikos katedros). Konferencijos organizatoriai pirmiausia siekė sulaukti pranešimų, kuriuose būtų:

aptariamoms metodologinėms šiuolaikinės istoriografijos ir literatūrologijos problemoms; kalbinės raiškos formų parinkimas, „tikrosios istorijos“, laisvesnio rašymo ir pseudoistorijos santykis; istoriografijos kaip meno samprata. Svarstoma literatūrinio pasakojimo specifika, vaizduotės galia prakalbinti istorijos faktą. Svarbus konferencijos matmuo – istorinio fakto ir meninės išmonės dermė, istorijos „estetizavimas“⁴.

Kaip rodo konferencijos programa, ir čia buvo perskaityti šeši Daukanto gyvenimą ir darbus palietę pranešimai⁵.

Vieni iš paskutiniųjų Daukantui skirtų renginių vyko lapkričio antrąją savaitę, kuriuos čia norėtusi prisiminti. Pirmiausia, kaip rodo apžvalgos antraštė, reiktų pradėti kalbėti apie Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto jau aštuonioliktus metus organizuojamus literatūros istoriko Jurgio Lebedžio skaitymus, šiais metais skirtus Daukantui. Siekdami konferenciją padaryti prieinamą Lietuvos platesniajai visuomenei, mokslinį sambūrį organizatoriai iškėlė į viešesnę erdvę – Lietuvos nacionalinę Martyno Mažvydo biblioteką. Tarsi įžanga į konferenciją galima pavadinti lapkričio 8 d. bibliotekoje atidarytą, Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos parengtą išskirtinę Daukanto archyvinių dokumentų parodą, kurią išsamiai aptarė Giedrius Subačius (Iliojaus universitetas, Lietuvos istorijos institutas) paskaitoje „Simono Daukanto universalumas, darbų apimtys ir politika“.

Mintauto Čiurinsko gražiai daukantiškai pavadinta „... ir kraštą ... vadino valstybe“ mokslinė konferencija vyko lapkričio 9 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Norinčių dalyvauti konferencijoje atsiliepė nedaug (vienas kvietinis pranešimas ir aštuoni tyrėjų), daugiausia – brandaus amžiaus mokslininkai, pasigesta doktorantų ir tiesiog jaunų tyrėjų. Vis dėlto negausi pranešimų konferencija turėjo privalumą – pranešėjai galėjo kalbėti ilgiau, savo idėjas aiškiau išsakyti ir būti geriau suprasti, todėl ir pabaigos diskusijų būta ilgų ir karštų.

Giedrius SUBAČIAUS (Iliojaus universitetas, Čikaga) pranešimas „Simonas Daukantas – ortografijos atlikėjas ar improvizatorius?“ buvo skirtas esminiams dalykams apie istoriko painią, nenuoseklią, bet kartu ir turinčią vidinę logiką rašybą. Tai Subačiaus naujausios knygos *Simono Daukanto Rygos ortografija (1827–1834)*⁶ pagrindinių ilgamečio tyrimo rezultatų eksponavimas, koreguojantis dešimties Daukanto Rygos periodu rašytų, iki šiol nevienodai datuotų tekstų parašymo laiką, aplinkybes, įtakas.

⁴ „S. Daukanto metams paminėti – tarptautinė mokslinė konferencija“, žr.: <http://www.vdu.lt/lt/s-daukanto-metams-pamineti-tarptautine-moksline-konferencija/>.

⁵ Tarptautinė mokslinė konferencija „Istorikas-rašytojas: istorinio ir literatūrinio na-

ratyvų sankirtos“, skirta Simono Daukanto metams, žr.: http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2018/09/Daukantas_conference_program_2018-1.pdf.

⁶ Subačius 2018.

Deja, kartu su autoriumi tenka apgailestauti, kad, matyt, ir šį kartą visuomenė, populiariindama Daukanto darbus ir jo nuopelnus, nepanorės remtis naujausiu tyrimu, ir pavyzdžiui, *Istorijos žemaitiškos* datą žymės paėmę iš senųjų visokio plauko žinytų – 1838 m. ar 1836 m., nors Subačius jau gerokai anksčiau patikslino ir šį kartą itin argumentuotai nurodė 1834 m. datą. Rašydama šią apžvalgą, patikrinau, kaip įvairiuose žiniatinkliuose jubiliejiniams metams pristatomas istorikas, jo darbai, ir, pavyzdžiui, Renata Surovec (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka), rengdama pranešimą, kurį skelbė Spaudos centras, nesivargino sekti naujausių tyrimų ir rašė:

Nacionalinėje bibliotekoje lapkričio 8 d. 16 val. Valstybingumo erdvėje lankytojai turės retą progą ne tik išklausti prof. G. Subačiaus paskaitą apie S. Daukantą, bet taip pat susipažinti su S. Daukanto rankraščių ir spausdintinių dokumentų eksponatais, saugomais Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto archyve. Tarp jų – jau minėtas garsojo veikalo „Istorija žemaitiška“ (1838) ir Lietuvių kalbos žodyno rankraščiai⁷.

Saulius PIVORAS (Vytauto Didžiojo universitetas) perskaitė pranešimą „Latvių liaudies švietėjų poveikis Simono Daukanto pažiūroms ir veikalai“. Kaip rodo pranešimo pavadinimas, vėl buvo paliečiama Ryga, Daukanto kūrybos lūžio vieta. Pivoras pirmą kartą plačiau aptarė Garliebo Helwigo Merkelio (1769–1850) istorijos *Die Vorzeit Lieflands* recepciją Daukanto veikaluose. Jis akcentavo, kad Merkelis asmeniškai pažinojo Johanną Gottfriedą Herderį (1744–1803) ir buvo, kaip ir Daukantas, paveiktas jo idėjų. Pivoras pastebėjo, kad Merkelis latvius, lietuvius, prūsus laikė ta pačia tauta – latviais, o Daukantas – panašiai, tik visus priskyrė lietuvių šakai. Pivoras rado Merkelio *Die Vorzeit Lieflands* intertekstų veikale *Budą Senoves Lėtuviū Kalnienū ir Zámajtiū išzraszė Jokyb's Łaukys* (1845), pavyzdžiui, panašūs abiejų tekstų poskyriai, vienodas istorikų požiūris į baudžiamą kaip žmonių laisvės ir tautos naikintoją. Merkeliui atrodė, kad Lenkija-Lietuva pražudė baudžiava, tą patį sako ir Daukantas. Pivoras pastebi, kad tokio požiūrio į baudžiamą dar nerandame ankstesniuose Daukanto veikaluose. Tyrėjas atkreipė dėmesį, kad Rygoje Daukantas per katalikų pamokslininką Juozapą Simforijoną Mielešką galėjo susipažinti su didžiulės (~30 000) bibliotekos (dabar Latvijos nacionalinėje bibliotekoje yra archyvas) savininku liuteronų kunigu Johannesu Hermannu Treyu (latv. *Hermanis Treijs*, 1794–1849). Pivoras priminė, kad Rygoje lankėsi Jurgis Plateris su Simonu Stanevičiumi ir ten prabuvo kelis mėnesius. Šia proga atkreipsiu dėmesį, kad Domas Kaunas knygoje *Bibliotheca Georgii Comites de Plater. Jurgio Platerio biblioteka – Lietuvos knygos kultūros ir mokslo paminklas* nurodo, kad Plateris pažinojo Treyų. Tad būtų įdomu, jei pavyktų nustatyti, kas Daukantą su Treyu galėjo supažindinti – Mieleška ar grafas. Ar galėjo Plateris Treyų pažinti iš anksčiau? Tik atkreipsiu dėmesį, kad Kauno knygoje yra įsivėlęs riktas ir ten nurodoma, jog Plateris pažinojo liuteronų kunigą *Hermanną Freyų*⁸. Pivoras pateikė argumentų, remiančių galimą Daukanto ir Treyaus bendravimą. Pirmiausia atkreiptas dėmesys, kad Daukantas *Būde* nurodo rėmėsis labai reta XIX a.

7 Surovec 2018.

8 Kaunas 2012, 77.

danų istoriko Jakobo Langebeko (1710–1775) knyga *Scriptores rerum Danicarum medii aevi* (1722), kuri buvo Treyaus bibliotekoje. Taip pat Pivoras nurodo, kad Trejus leido laikraščius *Latvių draugas* (*Latweeschu lauschu draugs*) ir *Dievo žodžio draugams* (*Deewa wahrdu mihlotajeem*). Laikraščiuose spausdinta daug švietėjiško pobūdžio straipsnių, kuriuose buvo mokoma, kaip auginti apynius ir prižiūrėti miškus. Visi žinome, kad Daukantas taip pat leido ūkinių patarimų knygas, o dabar, Pivorui atkreipus dėmesį į galimą įtaką, svarbu būtų detaliau atskleisti istoriko ūkinių pažiūrų ryšius su Rygos aplinka.

Aleksandras FEDUTA (Baltarusija, Minskas) pranešime „Pranciškus Malevskis ir Simonas Daukantas: duomenys apie santykių istoriją“ papasakojo apie judviejų bendradarbiavimą ir draugystę, kai Daukantas buvo Malevskio, Lietuvos Metrikos archyvo Valdančiajame senate metrikanto vedėjo, padėjėju. Feduta daukantistams nurodė archyvus Maskvoje (38 fondas), kuriuose saugoma su Metrikos ekspedicijomis susiję protokolai ir, matyt, kita medžiaga. Tyrėjas sakėsi spėjęs perversti tik 1844 m. medžiagą. Mokslininkas mano, kad Maskvoje turi būti formuliarinis aprašas, sprendimas apie istoriko atsistatydinimą, apie apdovanojimus. Fedutos manymu, ir Vilniuje, Lietuvos valstybės istorijos archyve, karinio generalgubernatoriaus fonde, dar būtų galima rasti dokumentų, susijusių su Daukanto tarnyba.

Aurelijus GIEDA (Vilniaus universitetas) pranešimo „Ką apie idėjų istoriją byloja Simono Daukanto biblioteka?“ pradžioje pasirėmė Monikos Baár knygos *Historians and Nationalism: East-Central Europe in the Nineteenth Century*⁹ mintimis apie Vidurio Rytų Europos istoriografijos raidą, skirtumus ir panašumus. Ši mokslininkė, lyginamuoju požiūriu tyrusi penkių nacionalinių tradicijų (Čekijos, Lenkijos, Lietuvos, Rumunijos ir Vengrijos) XIX a. istoriografiją, priėjo prie išvados, kad beprasmiška akcentuoti tik įvairių istoriografinių tradicijų skirtumus, svarbu išvelgti panašumus ir idėjinę XIX a. istoriografijos bendrystę. Europos istoriografija išaugo iš Apšvietos ir Romantizmo kolizijos, iš Herderio ir Škotijos Apšvietos veikėjų idėjų. Skirtumas tik tas, kad Vakarų istorikai tyrė ir rašė be pertrūkio, o Vidurio Rytų Europos (įskaitant ir mažąsias šio regiono tautas) istorikai buvo priversti nuolat atsižvelgti į regione vyraujančių didžiųjų imperijų atminties politiką, patirti tradicijos pertrūkius, represijas ir neišsipildymo kartėlį. Baár knygos idėjų kontekste Gieda taikliai pastebi, kad Daukanto bibliotekos tyrimas paremia tyrėjos mintis. Nes tiek šias dienas pasiekusios Daukanto bibliotekos knygos, tiek išlikę minimos bibliotekos sąrašai rodo, kad Daukantui ypač svarbus buvo Antikos, Viduramžių ir Naujųjų laikų Europos literatūros plačiąja prasme palikimas, sudaręs idėjinį Daukanto pažintinių interesų branduolį. Kai kurios kitos sritys (teisė, politika, geografija, kelionės etc.), kurių knygų skaičius Daukanto bibliotekoje neprilygo istorijos ir literatūros (abi šios sritys Daukanto laikais sudarė vienovę, minėtą Europos literatūros plačiąja prasme palikimą) srities knygų skaičiui, taip pat rodė Daukanto integralų žvilgsnį į pažinimo problemą. Gieda išvelgia simboliškumą tarp nuo Lenkijos-Lietuvos III padalijimo

⁹ Baár 2013.

(1795) iki 1864 m. (per aštuonis dešimtmečius) Lietuvoje išleistų 588 lietuviškų knygų bei knygelių, ir Daukanto aštuoniose dėžėse supakuotos virš 500 tomų (aštuoniomis kalbomis) bibliotekos, 1911 m. atitekusios Lietuvių mokslo draugijai. Gieda priminė, kad dar Mykolas Biržiška reikalavo, jog Daukanto biblioteka būtų nedalijama, kad būtų palengvintas idėjų, įtakų ir pan. studijavimas, tačiau dabar ji išblaškyta ir tokio pobūdžio tyrimas yra apsunkintas.

Roma BONČKUTĖ (Klaipėdos universitetas, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) pranešime „Daukantas ir Herderis: ‘akylumas’ ir ‘kultūra’“ pastebėjo, kad dėl Daukanto nuolatinių kalbinės raiškos ieškojimų, vengimo vartoti svetimžodžius, arba ir, kaip mes pasakytume, tarptautinius žodžius, kurie galėtų būti Europos XVIII–XIX a. mokslo minties atpažinimo ženklai, tekstai atrodo perdėm paprasti, todėl dažniausiai sakoma, kad jis rašė liaudžiai. O iš tikrųjų Daukantas, daugiausia dėl vokiečių mokslininkų įtakos, manė, kad svetimų kalbos žodžių vartojimas rodo kūrėjo nepajėgumą savarankiškai mąstyti. Autoriaus orientaciją į išprususį skaitytoją liudija jo darbuose pateiktos nuorodos į įvairiais laikotarpiais ir įvairiuose kraštuose išleistus veikalus; dažni perspėjimai, kad adresatas, nesutikdamas su autoriumi, gali pats pasitikrinti, nes visi šaltiniai nurodyti. Daukantas tekstus skyrė tokiam kaip jis pats skaitytojui, kuriam lietuvių kalba yra tautos gyvybės ir stiprumo ženklas. Pranešime aptarta, kaip Daukantui stengiantis Vakarų mokslinę mintį išreikšti lietuvių kalba pradingsta intertekstualumo dėmuo. Visi tyrėjai sutaria, kad Daukanto *Būdas* yra kultūros istorija, tačiau šito žodžio veikale nėra. Kadangi yra žinoma, kad Herderis terminą *kultūra* sukūrė ir galutinai įtvirtino savo darbe *Idėjos apie žmonijos istorijos filosofiją (Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit, 1784)*, o šio veikalų intertekstai matomi Daukanto darbuose, manytina, kad kultūros įvardijimui Daukantas vartojo kitus žodžius. Pranešime buvo parodyta, kad Herderio kultūros sąvoką jis dažniausiai (nors ne visais atvejais) išreiškia žodžiu *akylumas*. Taip pat užsiminta, kad *Būde* galima rasti daugiau herderiškų žodžių. Manoma, kad toks tyrimas, gražinimas teksto prie šaltinių, padėtų geriau suprasti veikalų teksto idėjas ir intencijas.

Dalia DILYTĖ (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) pranešime „Kas yra ‘Būdas’? Simono Daukanto ‘Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių’ žanro ir esmės klausimas“ tarsi pratęsė ankstesnius pranešimus, skirtus nustatyti, aptarti Daukanto idėjų ištakas, darbų kontekstus. Dilytė pritarė tiems, kurie *Būdą* sieja su esė žanru. Tyrėja pastebėjo, kad Daukantas veikale kalba pirmuoju asmeniu, stiprus autoriaus emocinis santykis su istorija; tekstui būdingi palyginimai, laipsniavimas – literatūrinio stiliaus elementai, nors yra nuorodų – mokslinio stiliaus požymis. Dilytė išvelgė nemažą Publijaus Kornelijaus Tacito *De moribus Germanorum* įtaką, bet minėjo, kad detalčiai nelygino. Jos manymu, Tacitas siekė aprašyti ne tiek germanų buitį, kiek dorą, moralę, taip daro ir Daukantas. Kaip vieną iš galimų *būdo* reikšmių mokslininkė sieja su lotynišku *mores* (‘papročiai’, bet tai kai kas daugiau nei tik papročiai), kuris atitinka graikų *ēthos* (ἦθος) – ‘etika, dora’. Dilytė nurodė, kad ir Konstantinas Sirvydas moralę nusakė žodžiu *būdas*.

Dainius RAZAUSKAS (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) savo ankstesnių tyrimų rezultatus apie kosmogoniją kaip pasaulio sutvirtinimą, būtent sutvėrimą, iš skysto chaoso¹⁰, šį kartą sutelkęs dėmesį į Daukanto tekstus, aptarė istoriko „sutvėrimo“ kosmogoninį paaiškinimą. Pranešėjas priminė, kad Daukantas teigia, esą senovės lietuviai Kūrėją nuo žodžio *sutverti* vadino tiesiog *Sutvaru*, kuris šiluma pasaulį „sutvirtino“ arba „sukreikino iš dumpių“. Daukantas, akcentavo Razauskas, dargi pabrėžia šią žodžio reikšmę bendrašakniu *sutvirtinti*, t. y. ‘padaryti tvirtą, kietą’. Razauskas užčiuopia Daukanto įsitikinimą, kad lietuvių kalboje išliko ir patys archajiškiausi tautos istorijos atspindžiai, ir jis siekė atskleisti tautai jos svarbų turinį.

Vida GIRININKIENĖ pranešime „Laisvė – duotybė ar siekiamybė Simono Daukanto pasaulėjautoje ir darbuose“ žodį *laisvė* iškėlė į pirmąją vietą ir sakė, kad Daukantas visu savo gyvenimu ir darbais rodė mums, kaip galima išlikti laisviems. Daukantas visada akcentavo, kad visi žmonės lygūs ir turi būti laisvi, turėti žemės ir ją dirbti, o valdžia turi tarnauti žmonėms. Bet mokslininkė pabrėžė, kad istorikas manęs, jog sąlyga laisvei pasiekti – dorybė. Girininkienė konferencijos dalyviams užsiminė apie savuosius atradimus, apie kuriuos, tiesa, jau buvome galėję paskaityti Lietuvos kultūros¹¹ ir kituose leidiniuose. Ji priminė, kad Daukanto karjerai Sankt Peterburge pakenkė jo brolis Aleksandras (1805–1841), kuris buvo suimtas ir tardytas kaip potencialus medikų organizacijos „Demokratų draugija“ narys. Šios draugijos nariai aktyviai dalyvavo Simono Konarskio vadovaujamoje „Lenkų tautos sąjungoje“, pasivadinę „Jaunąja Lenkija“. Po Konarskio sušaudymo 1839 m. vasarį medikai veikė toliau. Lietuvoje, Baltarusijoje, Ukrainoje kūrėsi naujos organizacijos, todėl caro nurodymu pradėti sekti visi medikai, studijavę Vilniaus akademijoje nuo 1835 m. Europinėje Rusijos imperijos dalyje buvo platinami vilniečių studentų sąrašai su aukščiausios valdžios nurodymu juos surasti ir sekti. Į tą sąrašą pateko ir 1835 m. Akademiją baigęs jaunesnysis Daukanto brolis. Girininkienė Kijevo, Odesos ir Chersono archyvuose rado dokumentų, patvirtinančių Aleksandro suėmimą, paliudijančių jo tardymą ir nusižudymą bei palaidojimo vietą. Karo ligoninės gydytojas Aleksandras Daukantas tardytas 1841 m. sausio 29 d. Odesoje, po šio tardymo jis bandė nusižudyti ir buvo suimtas, o po antro tardymo 1841 m. vasario 7 d. nusižudė. Žinoma, kad tokie baisūs kaltinimai Aleksandruui metė valdžios nepasitikėjimo šešėlį ir ant Daukanto. Girininkienė mano, kad Daukantas toliau nekilo karjeros laiptais dėl mestų įtarimų jo broliui. Mokslininkė palietė ir Svirlaukio temą, pabrėždama, kad 1855–1859 m. Daukantas ten gyvendamas dar dirbo. Pranešime paliestas ir kitas Petro Smuglevičiaus namų 1858–1859 m. gyventojas Mikalojus Akelaitis. Girininkienė tik paminėjo radusi jo 38 lapų Stanislovo Mikuckio gramatikos kritikos rankraštį. Pranešėja atkreipė dėmesį, kad Akelaitis kritikuodamas gramatiką argumentus didžia dalimi ėmė iš *Būdo*.

Darius KUOLYS (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) pranešime „Daukanto *Lietuvos ūkė* ir modernioji lietuviybė“ kalbėjo apie istoriko kalbos ir laisvės

10 Razauskas 2000, 8–13; Razauskas 2001, 39–41; Razauskas 2008, 74–87.

11 Girininkienė 2017b.

12 Plg. Kuolys 2018.

jungtį, suteikusią esminį postūmį moderniai Lietuvos Respublikai¹². Kuolio manymu, šio svarbaus Daukanto vaidmens Lietuva dar nėra iki galo supratusi. Jis priminė, kad Daukantas darbuose, kai rėmėsi Albertu Vijūku-Kojalavičiumi, jo vartotą žodį *Res publica* iš lotynų kalbos vertė naujadaru *ūkė*, kitur – *lieta*. Tai, kas Kojalavičiaus yra respublika, tas Daukanto, pavyzdžiui, „Vaidevučio ūkė“. Kojalavičius Lietuvos respubliką pavertė pagrindiniu istoriniu subjektu, o Daukantas pabandė nutiesti ryšius tarp LDK respublikos ir modernios respublikos. Daukantas sujungia istorinį naratyvą ir su Europos demokratijos ištakomis. Argumentuodamas Kuolys pasitelkė Daukanto rankraštį *Margumynai*, kuriame žodis *ūkė* siejamas su graikų kalbos *oikiē* (οἰκίη), t. y. 'ūkiškas, ūkių': „oikia maison uke“¹³. Tai rodytų, kad istorikas savo veikaluose „ūkininką“, „ūkėją“ supranta kaip laisvą pilietį. Jis, remdamasis LDK ir Antikos tradicija, sukuria lietuvišką laisvės žodyną ir laisvės vaizdyną. O istoriko kalbos ir laisvės jungtis suteikė esminį postūmį moderniai Lietuvos Respublikai.

Konferencijos diskusijose Giedrius Subačius vis dėlto pastebėjo, kad Daukantas „džiazavo“ ne tik dažnai keisdamas rašybą, bet ir žodžių reikšmę. Todėl kalbant apie Daukanto terminus, svarbu žiūrėti į konkretų tekstą, kad jis netaptų modernesnis negu iš tikrųjų buvo. Reda Griškaitė (Lietuvos istorijos institutas) stebėjosi, kad Lietuva Daukanto dar nepažįsta. Atrodo, tik dabar pasukta ne istoriko mitologizavimo, bet tikro tyrimo kryptimi. Griškaitė pabrėžė, kad būtent Daukanto veiklos ir darbų kontekstų tyrimas galėtų padėti jį geriau suprasti. Brigita Speičytė dar kartą grįžo prie klausimo Subačiui dėl dainos „Gegužėlė“ persirašymo į rinkinėlį *Canticula Lithuanica* datos. Mokslininkė labiau linktų manyti, kad ši daina nusirašyta iš Simono Stanevičiaus dainų rinkinio (1829). Subačius mano, kad reikia tirti, lyginti ir nustatyti, ar tikrai tas pats variantas, bet turimas Daukanto rankraštis datuojamas 1827–1828 m., tad yra pagrindo manyti, kad Daukanto variantas ankstesnis už Stanevičiaus dainas.

Diskusijose buvo paliestas egzistuojantis kontroversiškas Daukanto vertinimas, prie kurio grįžta ir 2018 m., pavadinant jį geru „tipinio adaptavimosi ir kolaboravimo pavyzdžiu“ ir pan. Kuolys sutiko, kad galima sakyti, jog Daukantas tarnavo Rusijos imperijai, nes dirbo valstybės tarnyboje. Bet, akcentavo tyrėjas, kiek daug Daukanto gyvenimo ir veiklos faktų reikia nutylėti, kad paliktų vien žodis *tarnautojas*. Subačius Daukantą vadino tokiu darbuotoju, kuris dieną dirbo valdišką darbą imperijai, o naktį rašė veikalus, verčiančius tos imperijos pamatus aukštyn kojomis; tikslesnė analogija būtų su Katalikų kronikos leidėjais sovietmečiu. Razauskas mano, kad visi, kurie Daukantą laiko caro *kolaborantu*, *aparačiku*, tiesiog tarnauja kitai valstybei, ne Lietuvai.

Ir pabaigai norėtusi pasidžiaugti, kad idėja kiekvienais metais prisiminti didžiuosius, paskiriant vienam ar kitam visus metus, yra puiki ir tęstina. Juk sukaktys mums duoda gerą progą apmąstyti šiandieninę situaciją. Matydami ir suprasdami, kas buvo padaryta, galbūt ir patys nepasiduosime, neapkiausime, auginsime sparnus kitam skrydžiui.

13 [Daukantas] [1825–1842?], 3v.

Literatūra:

- BAÁR, MONIKA, 2013: *Historians and Nationalism: East-Central Europe in the Nineteenth Century*, Oxford University Press.
- [DAUKANTAS, SIMONAS,] [1825–1842?]: *Marguminai* (įvairių išrašų ir pastabų įvairiomis kalbomis rinkinys); LLTIBR: f. 1 – SD 27 (rankraštis, autografas).
- [DAUKANTAS, SIMONAS,] *Canticula Lithuanica*, Daukanto lietuviškų dainų kolekcijos 22-as pluoštas; LNMMB RS: f. 110 – 21 (rankraštis, autografas).
- GIRININKIENĖ, VIDA (sud.), 2017a: *Simonui Daukantui 225 (1793–1864)*, sudarytoja ir tekstų autorė Vida Girininkienė, Vilnius.
- GIRININKIENĖ, VIDA, 2017b: „Svyrlaukis: iš toli ir iš arti“, *Literatūra ir menas* 36, spalio 6 d.
- KAUNAS, DOMAS, 2012: *Bibliotheca Georgii Comites de Plater. Jurgio Platerio biblioteka – Lietuvos knygos kultūros ir mokslo paminklas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- KUOLYS, DARIUS, 2018: „Simonas Daukantas – ‘įspėjęs ateities dvasią’“, *Liaudies kultūra* 4, 24–32.
- RAZAUSKAS, DAINIUS, 2000: „Sutvėrimas. ‘Kūrybinės’ žodžio reikšmės motyvacija“, *Liaudies kultūra* 2(71), 8–13.
- RAZAUSKAS, DAINIUS, 2001: „Dar kartą apie ‘sutvėrimą’. Papildoma ‘kūrybinės’ žodžio reikšmės argumentacija“, *Liaudies kultūra* 1(76), 39–41.
- RAZAUSKAS, DAINIUS, 2008: „‘Pasaulio sutvėrimo’ vaizdiniai – konceptualaus mąstymo mitinis pamatas“, *Mokslo darbai: Religija ir kultūra* 5(1), 74–87.
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 2018: *Simono Daukanto Rygos ortografija (1827–1834)*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- SUROVEC, RENATA, 2018: „Lapkričio 8–14 d.: renginių ciklas ‘Simonui Daukantui – 225’“ (<https://sc.bns.lt/view/item/285755>).

ROMA BONČKUTĖ
Baltų filologijos katedra
Klaipėdos universitetas
Salomėjos Nėries g. 5
LT-92227 Klaipėda, Lietuva
el. p.: romabonckute@gmail.com

Gauta 2018 m. lapkričio 20 d.

Tekstologijos skyrius
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6
LT-10308 Vilnius, Lietuva